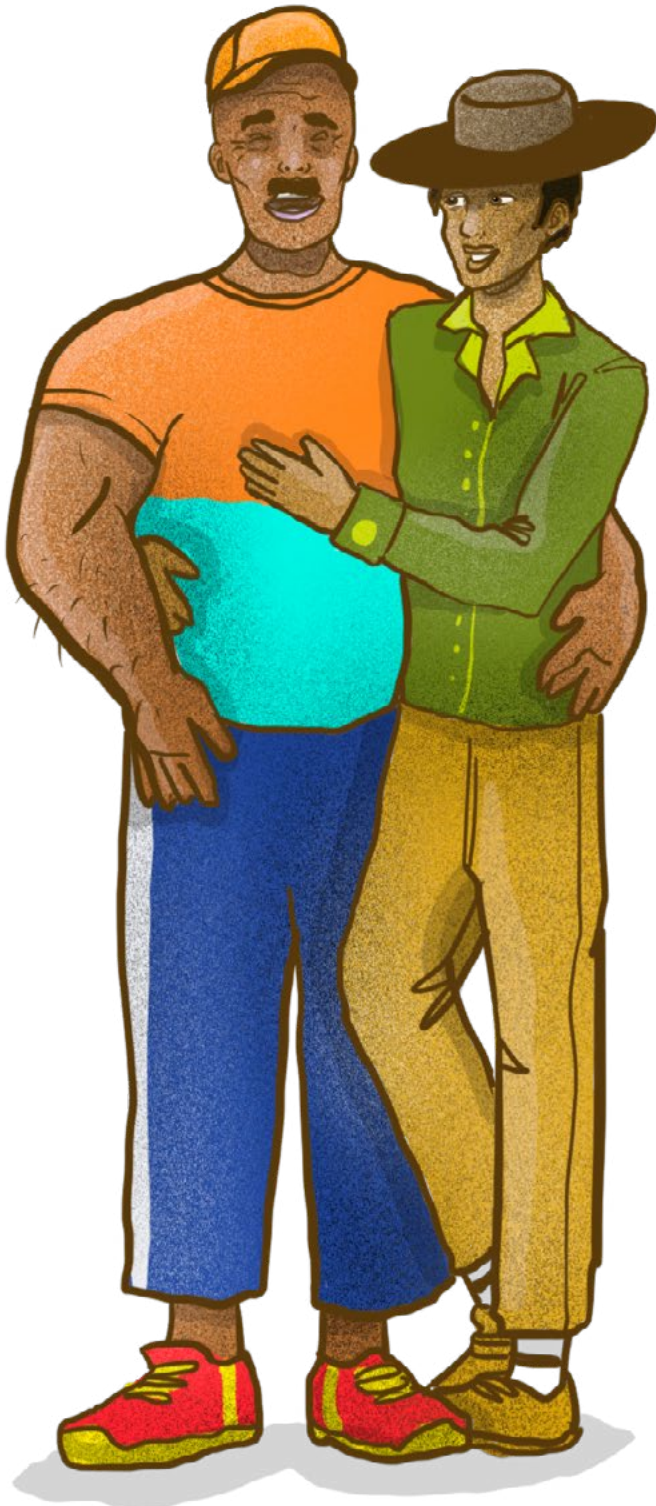


16
UKE

UNDERSVINGNINGS- VEILEDER

SEX & POLITIKK



SEX OG POLITIKKS UNDERVISNINGSVEILEDER

1 INTRODUKSJON

Dette er en veileder til undervisningsmateriellet 'Uke 16: Seksuell helse og medborgerskap' (heretter Uke 16). Veilederen består av våre tips og anbefalinger til hvordan man underviser om seksualitet. Målet med undervisningsmateriellet er at unge får kunnskap om og reflekterer over de normene som påvirker dem og andre i hverdagen.

Seksualitetsundervisning er nedfelt i læreplanverket. Helhetlig undervisning om kropp, identitet og seksualitet kan også være et godt tiltak for å motvirke mobbing og fremme trivsel jamfør opplæringsloven. Seksualitetsundervisning er et følsomt tema, og det kan være mer utfordrende å undervise i sammenlignet med temaer som geografi eller Ibsens verker. Vi anbefaler derfor å lese igjennom denne veiledningen før man tar i bruk undervisningsmateriellet.

2 OM UNDERVISNINGS- MATERIELLET

Materiellet består av fem filmer, med tilhørende oppgaver. Filmene viser forskjellige mennesker snakke om seksualitet, normer, identitet og kjærlighet. Det finnes også en oppvarmingsoppgave om normer, som vi anbefaler å begynne med dersom elevene ikke kjenner til begrepet. Denne oppgaven kan gjerne brukes som en oppvarming til hver oppgave, for å aktivere elevenes forkunnskap om normer. [Illustrasjon av de tre tingene: film, oppgaver og veiledning].

TVERRFAGLIGHET OG LÆREPLANEN

Uke 16 oppfyller flere kompetansemål knyttet til de tverrfaglige temaene *demokrati og medborgerskap* og *folkehelse og livsmestring*. Innad i det tverrfaglige temaet *demokrati og medborgerskap* ligger det at «elevene skal få kunnskaper og ferdigheter til å møte utfordringer i tråd med demokratiske prinsipper». Ved å bruke Uke 16 vil elevene jobbe mot ferdigheter som normkritisk tenkning, lære seg å håndtere meningsbrytninger og respektere uenighet. Seksualitet er ikke bare noe vi gjør privat, men noe som også henger sammen med kultur og samfunn. Å praktisere medborgerskap er relasjonelt,

fordi vi gjør det sammen med andre medborgere. *Demokrati og medborgerskap* er et tverrfaglig tema, og dette undervisningsmateriellet fungerer godt til tverrfaglig arbeid. Materiellet er knyttet til kompetansemål i blant annet samfunnskunnskap, norsk, og KRLE. Det kan benyttes i tverrfaglig arbeid i samtlige fag, og kan enkelt tilpasses ulike programfag.

3 GRUNNLEGGENDE PRINSIPPER

Materiellet baserer seg på tre grunnleggende prinsipper, som du kan lese mer om her:

- Det **NORMKRITISKE**: At materiellet er normkritisk, betyr at det stiller seg kritisk til de eksisterende normene. Det å øve seg i å tenke normkritisk blir en del av å styrke sitt medborgerskap. Å være normkritisk betyr blant annet at vi legger til grunn at det finnes mange forskjellige måter å være jente og gutt på. Vi vil vise at seksualitet er mangfoldig, og at dette er positivt. Ved å være normkritisk kan vi potensielt frigjøre oss fra normer som er reduserende og diskriminerende, og bli friere til å leve som vi vil.
- Det **POSITIVE**. Positiv seksualitetsundervisning betyr at man tar utgangspunkt i at seksualiteten er en positiv del av livet. Tradisjonell seksualitetsundervisning har hatt en tendens til å fokusere på unngåelse av sykdom og graviditet, og i mindre grad vektlagt det som faktisk er beskrivende for de flestes seksualitet; det positive. Følelsene, intimiteten, nytelsen og nysgjerrigheten.
- **UNGE SOM KOMPETENTE AKTØRER**. Seksualiteten er kulturelt bundet i det at den hele tiden utvikler seg i takt med samfunnet rundt. Materiellet tar utgangspunkt i at unge er eksperter i eget liv. Formålet med oppgavene er først og fremst å fasilitere refleksjon og dialog. Videre er formålet også at unge skal utvikle og styrke sin selvstendighet i møte med samfunnet.



4 TIPS FOR TRYGG UNDERVISNING

For at seksualitetsundervisningen skal føles trygg og være lærerik, er det viktig å skape gode rammer for undervisningen. Under kan du lese noen av våre beste tips for dette.

Trygg seksualitetsundervisning starter med et trygt læringsrom. Et trygt læringsrom er et rom der elevene opplever tillit til hverandre, stiller spørsmål og reflekterer i fellesskap. Vi må legge opp undervisningen slik at elevenes synspunkter blir respektert, samtidig som vi ikke aksepterer mobbende eller diskriminerende utsagn. Et slikt utsagn kan fungere som en anledning til å undersøke hvor disse tankene, idéene og holdningene kommer fra, og hva vi kan gjøre for å unngå at de uttrykkes. Dette kan for eksempel være nedlatende eller fordomsfulle kommentarer om kjønn, etnisitet, religion, seksualitet, kropp eller identitet.

Hvis en elev uttrykker rasistiske holdninger, må det tydeliggjøres at det er nettopp det: rasistisk. Det må anerkjennes som det det er, både for den som har uttrykt noe sin læring, men også for mottageren – det er ikke «bare» dårlig oppførsel, men en spesifikk oppførsel som påvirker på en spesifikk måte. Man kan gjøre dette og samtidig beskytte avsender av budskapet, ved for eksempel å fokusere på at *utsagnet* er rasistisk, og ikke at *personen* er rasistisk. Hvis det kommer hatefulle ytringer i klasserommet er det din oppgave som underviser å gjøre det tydelig at det er imot reglene for klassen, men det kan være en god ide å ta en snakk med eleven på tomannshånd etterpå for å forklare hvorfor.

Ifølge **opplæringsloven** har vi som undervisere i skolen **plikt** til å ta ekstra ansvar overfor elever med en særskilt sårbarhet knyttet til for eksempel seksuell orientering, kjønnsuttrykk eller funksjonsevne.

A SOSIALE AVTALER

Et forslag er å sette av tid til å etablere «det trygge rommet», og lage noen sosiale avtaler i fellesskap. Her er våre forslag til sosiale avtaler:

- Vi rekker opp hånda når vi skal si noe
- Vi bruker *aldri* oss selv eller andre som eksempler, men snakker generelt.
- Vi snakker ikke stygt om hverandre eller andre utenfor klassen
- Vi ler ikke av hverandres spørsmål og kommentarer
- Vi respekterer hverandre – også når vi er uenige
- Hvis noen opplever undervisningen som vanskelig, er det lov til å forlate rommet.

B LAG EN ORDLISTE

En annen måte å sørge for det trygge rom på, er å bli enig om hvilke ord man skal bruke i undervisningen. Dette kan også gjøres i fellesskap med elevene – skal man si penis, utovertiss, underliv eller noe helt annet? Sier man sex, pule, ligge med hverandre eller elske? Ved å ha avgjort vokabularet før du går inn til undervisningen, eller ved å avklare det med elevene i fellesskap, kan noen av ordene gjøres mindre flau og farlige.

Når det dukker opp ord elever ikke forstår, så sørg for å skrive dem opp på tavla og ta deg tid til å snakke om ordet. Det er vanskelig å reflektere over sosiale dilemmaer eller etiske spørsmål hvis man ikke er helt sikker på hva et ord betyr.



C INFORMASJON PÅ FORHÅND

Noen elever kan oppleve seksualitetsundervisningen som utrygg eller vanskelig. Dette kan komme av en usikkerhet for hva undervisningen handler om, og hva som kommer til å skje i timen. Vi kan minimere denne usikkerheten ved å være tydelig på hva som skal skje, hva vi skal ha som tema, og hvilke forventninger vi har til elevenes deltagelse. Vi sier også alltid i fra på forhånd hvis vi skal vise nakne kropp, eller snakke om vanskelige temaer som for eksempel overgrep.

GODE PUNKTER Å HA I BAKHODET FØR DU GÅR INN I TIMEN

INKLUDERENDE UNDERVISNING

Det er vår oppgave å undervise om seksualitet, uten å anta noe om elevenes seksualitet. Ei heller tenke at én måte å utøve seksualitet på er mer riktig enn en annen. Vi som undervisere må snakke med åpent og inkluderende språk, slik at seksualitetsundervisningen kjennes relevant for alle, og ikke bare majoriteten. Et enkelt, men virkningsfullt grep her er å bruke formuleringen «de av oss» – for eksempel ved å si «de av oss som er trans» i stedet for «de som er trans». Det er også viktig å huske at de av oss som ønsker å vente med å ha sex, grunnet for eksempel religion eller helseutfordringer, også har en seksualitet, og har like mye rett til viten om sex og seksualitet som andre elever.

Fordommer er noe vi alle bærer rundt på – derfor er det viktig å reflektere over hvordan man omtaler grupper man ikke selv tilhører. Bruk aldri elever i klassen som eksempel, og unngå å be elever som tilhører minoritetsgrupper om å skulle forklare sin kultur, religion, seksualitet eller kjønn.

Å KUNNE SI UNNSKYLD

Det er ikke alltid ens intensjon som underviser samsvarer med det elevene oppfatter. Hvis det oppstår misforståelser, er det viktig å tre et skritt tilbake og være transparent. Hvis man dummer seg ut, er det okay å si: der tok jeg feil, eller: det var feil formulert. Vær oppmerksom på at elevene kan lære deg nye ting. Denne type undervisning er utviklet på en måte som oppfordrer til felles utforskning av et komplekst emne, hvor underviser og elever reflekterer sammen. Det er ikke meningen at underviseren skal sitte med fasiten.

UBEHAGETS PEDAGOGISK OG DE VANSKELIGE DISKUSJONENE

Som underviser kan man frykte at det oppstår betente situasjoner i klasserommet når man skal undervise i emner som for noen oppleves som særlig sårbare. Vi ønsker som regel å unngå ubehaget, og fjerne oss fra det hvis det dukker opp. Hvis vi heller undersøker ubehaget når det melder seg, kan vi få en dypere forståelse av egne og andres perspektiver. Målet blir dermed ikke å unngå ubehaget, men lære seg å navigere i det. En måte å kunne stå i ubehaget på, er å anerkjenne dets tilstedeværelse: «nå kan jeg merke at vi snakker om noe som vekker følelser hos mange her. Dette kan oppleves ubehagelig, men la oss prøve å være litt i det og undersøke hverandres perspektiver». Det er allikevel ikke alltid det gir mening å ta en diskusjon i plenum. Elever har forskjellige utgangspunkt for diskusjon, da de har forskjellige refleksjonsnivåer, forhåndsviten, faglig nivå og emosjonell modenhet. Hvis en diskusjon sporer av, er det viktig å være oppmerksom og runde av diskusjonen. Det kan gjøres på følgende måter:

- Nå tror jeg denne diskusjonen sporer litt av, hva om vi går tilbake til dette spørsmålet?
- Minne om reglene (sosiale avtaler), vi skal følge disse reglene, det jeg observerer nå er at vi ikke gjør det (understreke «vi» og ikke «dere»).
- Anerkjenne at dette er tematikk som kan være vanskelig å diskutere



SAMARBEID MELLOM SKOLE OG HJEM

Det kan være lurt å informere foresatte om når elevene skal ha seksualitetsundervisning. Foresatte vil kanskje oppleve at barna deres kommer hjem med spørsmål de ikke alltid vet svaret på, og i disse tilfellene er det helt okay å si at man ikke vet. Hvis de foresatte er skeptiske til seksualitetsundervisningen, kan det være en idé å henvise til læreplanen og få i gang en samtale om hvorfor det er viktig for unge å ha seksualitetsundervisning på skolen¹. På uke6.no kan man også finne informasjonsskriv til foresatte.

5 RELIGION

Uke 16 har oppgaver som gjør at en diskusjon om religion kan oppstå. For noen undervisere kan det oppleves utrygt å stå i en diskusjon om en religion de kanskje ikke kjenner til. Det er ikke nødvendig å sette seg inn i religiøse tekster for å kunne ha hensiktsmessige diskusjoner, så lenge du har kunnskap nok til å sørge for at diskusjonen er lærerik og ikke fordømmende. Her er det viktig å huske på at oppfattelse av religion er individuelt. Det er viktig å huske på mangfoldet i religiøs tilhørighet. Innenfor eksempelvis Islam, er det stor variasjon i forståelse og praksis av religionen. Det er dog viktig å være oppmerksom på misoppfatninger av religioner, samt forenklete, stereotype forestillinger. Et eksempel på en slik forestilling er at religiøse mener onani er en synd. Dette kan være spesielt viktig for elever som tilhører en religiøs minoritet. For denne elevgruppen er det viktig at klasserommet ikke blir enda et sted hvor de føler de må forsvare sin religion.

Hvis en diskusjon oppstår i klasserommet, er det viktig å la elevene forstå at det er ikke én gruppe som eier sannheten. Underviserens oppgave blir å styre diskusjonen, og å benytte muligheten til å lære om hvordan man har en respektfull dialog der man lytter til hverandres meninger.

¹ <https://en.unesco.org/news/why-comprehensive-sexuality-education-important>